

Жалоб М. П.

Репрессии против национальных меньшинств Украины в 1937 – 1938 гг.

Исследуются репрессивные меры советской власти относительно национальных меньшинств Украины во время Большого террора 1937 – 1938 гг. Раскрываются особенности привлечения к уголовной ответственности лиц польской, еврейской и немецкой национальности. Названы виды наказаний, которые понесли репрессированные за отсутствие лояльности к большевистскому режиму.

Ключевые слова: национальное меньшинство, репрессии, Украина, сталинизм, Большой террор.

Zholob M. P.

Repression against the national minorities of Ukraine in 1937 – 1938.

The author investigates the repressive measures taken by the Soviet authorities regarding the national minorities of Ukraine during the Great Terror of 1937-1938. The peculiarities of bringing to the criminal responsibility persons of Polish, Jewish and German nationality are disclosed. The types of punishments punished for lack of loyalty to the Bolshevik regime are named.

Key words: national minority, repression, Ukraine, Stalinism, Great Terror.

УДК 371.315

І.А. Коляда

РОЛЬ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА – ПЕДАГОГА У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МИКОЛИ ВІНГРАНОВСЬКОГО

Розкрито суспільно-політичні чинники та ідейне коло, що впливали на формування особистості майбутнього шістдесятника, поета, прозаїка, актора, кінорежисера. Охарактеризовано педагогічні підходи О. Довженка при роботі з талановитою молоддю. Особливу увагу звернуто на роль О. Довженка як педагога у становленні особистості М. Вінграновського, формуванню його світогляду під час навчання у Москві у виборі життєвих орієнтирів та професійної діяльності.

Ключові слова: творча особистість, шістдесятництво, духовні орієнтири, педагогічний хист, художньо-естетична система.

Сучасний стан українського суспільства, проблеми націокультурного розвитку в умовах державотворення, спонукають до пошуку нової освітньої парадигми, яка б примножуючи здобутки минулого, відповідала новим суспільним викликам. У цьому контексті важливим є осмислення з нових методологічних позицій питань пов'язаних з життям та діяльністю видатних українців, знаних поза межами України. До таких належать О. Довженко та М. Вінграновський, творча спадщина яких є багатогранною. Суспільно важливим з погляду подолання поведінкових моделей, сформованих епохою тоталітаризму, є взаємини знаного метра кінематографії О. Довженка і студента-початківця М. Вінграновського, як приклад формування засад нової моделі суспільної поведінки, яка відповідала засадничим нормам громадянського суспільства з його ідеалами цінності особистості, її духовного світу, поваги до її гідності. Подальше вивчення історії взаємин цих двох митців є науково значимим, бо сприятиме розвитку української просопографії та біографістики.

Наукова новизна нашого дослідження полягає у висвітленні ролі та впливу О. Довженка на формування творчої особистості М. Вінграновського в контексті методологічних підходів сучасної української біографістики й просопографії та довженківствознавства.

Деякі аспекти окресленої нами проблеми відображено у дослідженнях А. Афоніна [1], О. Безручко О. [2], [3], М. Лазарук [9], С. Тримбача [12] та ін.

Друга половина 1950-х – перша половина 1960-х рр., період в історії СРСР після смерті Й. Сталіна, відзначений суспільно-політичними та культурними змінами, які здобули в історії неофіційну публіцистичну назву періоду «Хрущовської відлиги». Вислів «відлига» походить від назви повісті Іллі Еренбурга. Поняття «Хрущовська відлига» пов'язане з перебуванням на посту першого секретаря ЦК КПРС Микити

Хрущова (1953–1964 рр.). Цей період характеризувався зменшенням політичних репресій, вибірковою реабілітацією засуджених та репресованих у сталінські часи, частковою лібералізацією політичного життя, незначним послабленням тоталітарної влади, активізацією національно-культурного життя, появою такого явища у духовному житті радянського суспільства, як шістдесятництво. Саме на ці роки припадає формування особистості М. Вінграновського, який по закінченню у 1955 р. богопільської десятирічки вступив до Київського інституту театрального мистецтва ім. І. Карпенка–Карого на акторський відділ, де вже через два тижні обдарований юнак познайомився з Олександром Довженком, вплив і роль якого позначилася як на життєвій долі, так і особистості Миколи Вінграновського. «Того літа я вперше побачив Київ і Дніпро. Дорога від нашої хати до Київського театрального інституту пролягала між скіфськими могилами по старому чумацькому шляху з Криму на Чернігів. З новим коричневим магазинним чемоданом я вийшов на ту дорогу, на її сухий світанковий асфальт ... 1955 р. я став студентом акторського факультету Київського театрального інституту ... Була друга половина вересня. Мене викликали з лекції. В коридорі секретарка дивним, як на секретарку, голосом сказала, щоб я йшов прямо до кабінету ректора і що там зо мною хоче говорити Довженко. Хто такий Довженко – я не знав. «Хто ж це такий, – думав я, – і чого такий тихий голос секретарки?» Підходжу до дверей кабінету ректора ... Заходжу... За красивим блідогоріховим столом сидить наш ректор, а на дивані в голубу сосонку, навпроти вікна з призахідним сонцем, – сивий, широкоплечий, міцний чоловік. М'яким, уважним поглядом дивиться на мене. Це був Довженко» [4, с. 768].

Поява у Києві Олександра Петровича Довженка була невинуватою. «У 1955 році – по двох роках після Й. Сталіна – прийшла хрущовська «відлига» й в її політичному потеплінні Олександр Петровичу якби знов прочинилися двері в кінематограф. Тепер, після розвінчання Сталіна Микитою Хрущовим, маючи з Хрущовим товариські стосунки, що виникли ще на фронті, в Довженка з'явилась надія на політичну реабілітацію і повернення в Україну, з якої він був змушений виїхати до Москви у 1933 р. А повертатися в Україну було з чим – під ту саме пору Довженко написав кіносценарій «Поема про море». Йому, нарешті, дозволили мати учнів – набрати свій власний курс у кіноінституті. То була мрія Довженка і він набрав курс, що складався з 23 молодих людей, різних національностей [6]. У 1950–х рр. у Києві не було вищого спеціалізованого навчального закладу з кінематографії. Тому Олександр Петрович закликав сприяти вступу та навчанню молодих українських режисерів у ВДК, який того часу був єдиним кінематографічним інститутом в Радянському Союзі: «Треба теж подбати, щоб у московському вищі 3–4 особи на кожному курсі вчилися, щоб Україна мала режисуру виховану, яка б жила інтересами народу, знала його характер, натуру, національне обличчя народу» [2, с. 44]. Саме тому у вересні 1955–го, уже після початку навчального року Олександр Довженко в кабінеті ректора КДТІ знайомився з українськими студентами, «розмовляв, просив їх зіграти якийсь епізод» [10, с. 403]. М. Вінграновського з Олександром Довженком звела доля завдяки заступнику директора інституту, педагогу Іванові Чабаненку, котрий взяв його до себе на курс, а потім розповів про нього Довженкові. Олександр Петрович розпитав про батьків і коней у колгоспі ... А потім попросив прочитати щось із того, що читалось на вступних екзаменах попросив прочитати щось із того, що читалось на вступних екзаменах. Микола прочитав розділ із Шевченкових «Гайдамаків» – «Гонта в Умані». Задоволений виступом молодого українця О. Довженко, незважаючи на аргументований протест ректора інституту, заявив, що забирає талановитого актора з собою в Москву «Одразу потому Довженко «рвучко встав, упала на підлогу з дивана його палиця, встав і враз змінилим, різким, беззаперечним, владним голосом сказав, що забирає мене з собою в Москву, в кіноінститут» [11].

О. Довженко, поза всяким сумнівом, мав педагогічний хист – він виявлявся хоча б у здатності почути, вгадати талант. «... не мовлячи й слова, рвучко вийняв записник, швидко щось у ньому записав, відірвав аркуш, подав мені й сказав, щоб за тією адресою я прийшов до нього завтра о сьомій вечора. То була адреса й телефон його сестри Поліни Петрівни по вулиці Горького» [4, с. 768].

Хрещатик ... осінь ... тепловій ...

Я біг до нього з інституту ... (М. Вінграновський).

У київській квартирі сестри митця зароджується той духовний зв'язок, що триватиме між учнем і вчителем, і після смерті останнього. О. Довженко читає своєму студентові кіноповість «Зачарована Десна». «Олександр Петрович: в окулярах, блідо-голубій сорочці, молодий і чимось задоволений. Він ... повів мене в кімнату, посадив, узяв зі столу аркуш паперу і почав читати із «Зачарованої Десни» те місце, де він, маленький Сашко, їде з батьком на сінокіс ... Довженко вів слова по єдино відомій йому дорозі, попереду якої йшли його очі: все було винятково видиме, чітке і ясне – навіть повітря можна було брати руками. Довженко читав довго, в голосі його не було суєти. Інколи він поглядав на мене. Я запам'ятовував і запам'ятав усе з першого і до останнього слова – так воно мені все припало до душі. Легка моя пам'ять вбирала в себе одразу все, що їй подобалося» [4, с. 769]. Що запитує по прочитанні Вінграновський? «А хто це написав?» Коментар такий: «У школі і вже в інституті всі мої вчителі читали і говорили з книг і по книгах письменників. Письменник для мене – було і є щось на зразок всесвіту. І коли я знову запитав: «Ви письменник?» – Довженко поклав аркуш на стіл, сів, про щось подумав, і йому стало сумно» [4, с. 69].

Микола Вінграновський опинився у ВДІКу, на курсі О. Довженка, де вже вчилися Ролан Сергієнко і Лариса Шепітько з України, грузин Отар Іоселіані, узбек Латіф Файзієв та інші майбутні знаменитості. Як і в Київському театральному інституті, у ВДІКу М. Вінграновський з головою поринає у студентське життя. У нього не виникає проблем з навчанням, захоплюється спортом та спілкуванням з ровесниками. «... я сидів у аудиторії серед своїх майбутніх товаришів і друзів. Тільки що таке? Що за обличчя? Як на плакаті «Миру – мир» ... Так воно й вийшло: Іспанія і Корея, Грузія і НДР, Іран, Естонія, Росія, Татарія, Польща, Узбекистан. Усе це – майстерня Довженка. Наш Майстер зібрав таких ось нас з усього світу під свої, відомі світові художні знамена вчитись», – згадуватиме М. Вінграновський [5, с. 350].

Юного скіфа з Миколаївщини Олександр Довженко просто взяв під свій патронат. І духовне спілкування з майстром значно розширювало межі знань і непомітно переростало в незабутні уроки духовності. Двічі на тиждень Миколу запрошували додому, на Кутузовський проспект. Уже перші відвідини вразили його – і красою Довженкової дружини Юлії Солнцевої, і складом гостей. Суцільні тобі знаменитості – Дмитро Шостакович, чия музика багато що визначила у світовій культурі ХХ століття, Іван Козловський – співак, голосиста душа українства, видатний літератор Віктор Шкловський, суперактор Борис Ліванов, турецький класик Назим Хікмет [18]. «Довженко познайомив мене з своїми гостями: Шостакович, Шкловський, Ліванов, Козловський, Хікмет ... Йшла розмова про нашумілий роман Дудінцева «Не хлібом єдиним». Потім Довженко почав розповідати про якусь нову українську повість (то була «Рідна сторона» Василя Земляка), про уявну дамбу через Берінгову протоку. Враз запитав мене, чи не пишу я віршів» [4, с. 769].

Митець О. Довженко намагався привити і зростити в юнакові любов до мистецтва, особливо до поезії. Він примушував вивчати його класичну поезію, починаючи ще з творів грецьких та римських авторів. «Ось уже півроку як я в Москві. Тричі на тиждень Олександр Петрович видає мені зі своєї бібліотеки найнеобхідніші твори. ... В інституті, на курсі мене називають Гарзаном. Я Гарзан тому, що не знаю ні Шопена, ні Врубеля, ні Бальзака. ... Пабло Неруда, Гарсія Лорка, Маяковський,

Малишко – чотири перші творчі дороги, на які вивів мене Олександр Петрович, і по яких я їду вже 6 літ» [11].

Формування особистості Миколи Вінграновського, його світогляду продовжувалось і в навчальній аудиторії. О. Довженко прагнув, щоб його лекції не носили формальний характер, а ставали уроками – спілкування митця і його учнів, з якими він прагнув бути щиросердним. «Він любив і вмів говорити. І зараз, згадуючи ті лекції, розумієш, що вони не були лекціями в специфічному сенсі. Довженко не вчив – Довженко відкривав» [5, с. 347]. «Довженко говорив про світогляд. Про науку мислення, про почуття, народи, час. Він був зачарований ... Крім новизни думок, несподіваної і стрімкої образності, чарівності, Довженко володів ще якимсь чудодійним гіпнозом оповідача ...» [5, с. 348], – згодом поділиться своїми враження у автобіографічній повісті «Рік з Довженком» Микола Вінграновський. О. Довженко – педагог, відмічає О. Безручко, прагнув, в першу чергу, знайти однодумців, не бездумних адептів, а братів по мистецькому духу, тому так прискіпливо Олександр Петрович добирав учнів, яким багато розповідав про себе, аналізував свою творчість і життя, аби роз'яснити власні мистецькі й загальнолюдські позиції. Для О. Довженка було дуже важливо бути перед учнями собою справжнім, адже навчаючи інших, Олександр Петрович, який був схильний до самоаналізу, бажав розібратися в самому собі й у своїй творчості, привести до ладу свій внутрішній світ, свій мікросмос [3, с. 14–16]. О. Довженко постійно привчав студентів бачити красу. «Мистецтво, в якому немає краси, – погане мистецтво. Коли краса зникає з твору або зовсім не відвідала його і автор раптом відчує, що ангели залишили його душу, марні тоді всі його сподівання» [7, с. 227]. В одному листі Віктору Іванову О. Довженко писав: «... Любіть природу, хороше товариство, уникайте всього, що вас може дратувати. Думаючи про правду і дбаючи про неї, віддавайте перевагу красі, – вона величніша за правду і часом потрібніша в мистецтві ... бо вміщує в собі і правду, як частку ... Спрямовуйте на се надалі і свою творчість» [8, с. 395].

Під час навчання кінорежисурі Микола Вінграновський писав не лише сценарії, які вимагала навчальна програма кіноінституту, але й вірші. У студента – режисера ВДІКу Вінграновського в Україні були надруковані перші вірші на сторінках журналів «Дніпро» (1957, ч. 2), «Жовтень» (1958, ч. 8, нині «Дзвін»), «Вітчизна» (1960, ч. 5), «Прапор» (1960, ч. 8, нині «Березіль») тощо [2, с. 44]. Знаючи про поетичний талант юнака, Олександр Петрович заохочував його до написання власних віршів. Митець вважав, що поєднання кінематографічної і літературної діяльності не заважають йому, а, навпаки, допомагають краще творити: «Кіно допомагає поетові писати «видимі» вірші. Читач в них бачить і колір, і конкретні деталі, відчуває рух. А поезія допомагає режисерові створювати стрічки, сповнені певного, характерного саме для цього митця, ритму» [11, с. 2].

Олександр Довженко став для поета Миколи Вінграновського – вічним Поетовим Сонцем. На думку літературознавців (І. Дзюба, М. Ільницький, Т. Салига, Л. Талай та інші) поета з Учителем поєднувало глибоке відчуття високого ідеалу та краси, філософічність думок, концентруюча «м'якість, витонченість барв і ліній образу, який скільки не розчленовуй, а суть його не оголюється» [5, с. 28 – 29]. Адресуючи величальні слова Вчителеві в поезії «На золотому столі», автор прагнув заново осмислити довженківські естетичні засади, визначив роль і місце митця в історії країни, історії культури, апелював до найуживаніших його образів. Т. Салига звертає увагу на «емоційно забарвлені пейзажні деталі», які мають символічне значення, а образ художника «асоціюється саме з образом козака як носія вищих моральних чеснот народу», який кличе до «творчих висот, злетів, активізує народну духовність» [5, с. 29]. Образ Довженка в поезії «На золотому столі» розглядається крізь призму декількох літературних традицій: від античності – до сучасності. Для

поета «український Гомер» – це не тільки тип Митця, приреченого жити наодинці зі своєю совістю (дивись «Щоденник»), а й такий, що знаходиться між двома відкритими межами свого існування: Довженко є представником існуючого суспільного ладу, але не може відректися від власного світосприйняття, перед нами образ Митця – «генія–козака», який є носієм національних ідей: «Це він не зійшов до народу вниз, // А тихо злетів до народу свого» [6, с. 43]. Символічним є й образ золотого столу. Як відомо, золото було символом царської влади і водночас символом життя, життєдайності, божественного розуму. За золотим столом, символом духовного царювання, сидів тільки Довженко, бо йшов до нього «осіяний добром», писав «золотим пером», тому й підвівся «козак за столом золотим» [6, с. 43]. У поезії відчувається самотність «генія–козака», він є вигнанцем, для якого воля і свобода духу неможливі, як і для його попередників – О. Пушкіна, М. Лермонтова, Т. Шевченка. Автор розуміє найпотаємніше в бутті Довженка – неможливість досягнення духовної й душевної свободи, яка компенсується творчим горінням, «очищенням»: «Він йшов до стола крізь буденний хмиз // В буремнім вогні беззупиння живого» [6, с. 43]. Трагування образу Довженка споріднене з трагуванням образу мудреця, який у східній філософії постає як посередник між верхами і низами, і, будучи виразником народних інтересів, доносить його сподівання до верхів. Вибудовуючи образ Довженка в такому типологічному ряду: «Там Пушкін під зорями і Тарас, // Там Лермонтов плаче вві сні і лютує» [6, с. 43], поєднує геніальність Шевченка й Пушкіна з демонічною творчою сутністю Лермонтова. «Присвячую Олександру Довженкові» – «монолог душі», у якому вчувається «поетова сповідь, зізнання» [5, с. 30], йдеться про перепустку Маєстро білого у творчий світ, що «стане довжиною // В усе твоє швидке кіножиття» не тільки ліричного героя [6, с. 233]. Вірш-цикл «Довженко» М. Вінграновського розкриває реципієнту душу і внутрішній світ митця, «золоті вогневі очі, де обнялись життя і смерть» [6, с. 34]. Ім'я Довженка прямо не називається автором, але надзвичайно промовистими щодо цього є рядки поезії: «Благословенні води літ, // Літа Десни благословенні // І часу вічного політ // В однім осіянім іменні» [6, с. 34]. Автор визначив роль Довженка не тільки у його творчій долі, а й багатьох українських письменників, яким судилося «судьби щасливе одкровення», близьке знайомство з генієм славетного Вчителя, з школи якого винесли вічні ідеали мистецтва «многокрилля покоління», яких єднало джерело «озореного ймення» [6, с. 34]. Наступний вірш циклу нагадує стилізацію під українську народну пісню з постійними повторами, що торкаються погляду у майбутнє: «А моря не видно ...» [6, с. 35]. Останній рядок кожної строфи передає постійні сумніви щодо здійснення задумів: «Не доїдемо ...», «Притомилися ...», «Там побачимо ...» т.д. Можливо натяком на складну долю митця, яка в усі часи була синтезом постійних злетів і падінь: «З гори та під гору від щастя до горя – // Притомилися» [1, с. 35]. У третьому вірші циклу йдеться про Любов як символ оберегу на життєвій «дорозі», Любов до рідної природи, України, свого народу: «Вона в душі його стояла, // Коли кривавивсь світ при нім, // І, як могла оберігала // Його в стражданні золотім ...» [6, с. 35]. Провідними в поезії «Слава художнику» є образи осені, смутку, прощання, написана вона в рік смерті О. П. Довженка. Сум за втратою тих, кого він «на крила узяв у довір'ї своєму» [1, с. 233], став духовним наставником, поводитирем у майбутнє:

Добре, що ти нас збентежив красою великого серця,
Добре, що ти в наші руки поклав несподівано Землю,
Землю поклав, щоб злітати могли ми над нею для щастя,
Добре, що ти наша совість і мужня упевненість наша [6, с. 233].

У поезіях М. Вінграновського про О. Довженка є вірші-присвяти, є вірші, у яких автор не називає імені Вчителя, а оперує фактами його біографії, вводячи образи–символи. Символом життєвої мудрості, врівноваженості, гармонії, досвіду: «З

чолом Вітчизни білий мій Учитель ...» [6, с. 98] постає незримий, але явний Довженко в поезії «Рожеві ружі білою водою». Ця поезія побудована на глибокій образності: «Рожеві ружі білою водою // Я поливав в сумнім його саду ... // ... Червоні ружі синьою водою // Я поливав крізь промені руді» [6, с. 98]. «Рожеві ружі білою водою ...» – філософська лірика, роздуми автора про життя і долю не тільки Вчителя, а й народу. Зміна рожевих руж на червоні символізує зміни в душі ліричного героя, адже рожевий – колір юності і мрій, а червоний – життя і досвіду. Білим кольором М. Вінграновський змальовує образ Довженка – «білий мій Учитель». Ліричний герой «білою водою» (тобто досвідом) поливає «рожеві ружі» своєї душі в мистецькому саду Довженка. Саме за допомогою образу води відтворено таємниче «переливання», збагачення досвіду одного славетного митця досвідом іншого. Семантично місткі метафоричні образи цієї поезії мають глибокий зміст, що в черговий раз доводить нам духовну єдність двох в великих письменників української літератури ХХ століття.

М. Вінграновський, у розмові з кореспондентом газети «Літературна Україна», говорив, що найближче відчув Олександра Петровича, коли грав Івана Орлюка в «Повісті полум'яних літ». У своїх спогадах він пригадував про широке глядацьке визнання фільму та його акторської гри: «З трьох сторін на мене дивився я! Грізний, в шоломі і з автоматом у піднятій руці – на одних афішах, на інших – з усміхненою нареченою. І на кожній афіші стрімкими червоними літерами написано: «перший в Радянському Союзі кольоровий широкоформатний фільм «Повість полум'яних літ». Автор фільму Олександр Довженко. Постановка Юлії Солнцевої. В головній ролі Микола Вінграновський. Виробництво кіностудії «Мосфільм». Так, на тих афішах був я. Після смерті Олександра Петровича лишився його сценарій «Повість полум'яних літ», написаний під час війни. Роки змінилися й по тому сценарію кінофільм поставила дружина Довженка Юлія Іполитівна Солнцева. На головну роль солдата Івана Орлюка вона взяла мене, хоча за фахом я не актор. Фільм мав успіх, на кінофестивалях у Каннах, Лондоні та Лос-Анджелесі отримав призи. Його купили понад сто країн – від Японії до Бразилії» [7]. «У щоденнику Довженко писав, що Іван Орлюк – це я, Довженко. Так що певною мірою у цьому фільмі я зіграв і самого Довженка» [6, с. 7]. На запитання кореспондента «Літературної газети» про головні засади творчості Олександра Петровича, М. Вінграновський дав лаконічну, але блискучу відповідь: «Талант і світогляд, усвідомлення: кожен художник мусить мати свій народ. Народ – не намалюєш, не позичиш» [6, с. 7].

Таким чином, таємничий геній Олександра Довженка, прикладом свого життя, таланту, настановами любові до України допоміг молодому митцю М. Вінграновському не загубитися у вирі часу, а стати справжнім свідомим українцем, зберегти реальне зі світу Митця. Світ Довженка – високий, піднесений над земною реальністю світ, світ окреленості й гармонії почуттів, але водночас – це світ живої конкретики, точних часових вимірів для юнака М. Вінграновського став художньо-естетичною системою, творчим еталоном. «Білий мій Учитель» – називатиме поет О. Довженка упродовж свого життя.

1. Афоніна А. Режисер і поет / А. Афоніна // На екранах України. 1969. 23 серп. С. 2.
2. Безручко О. Витоки творчої діяльності видатного українського кінематографіста і поета М. С. Вінграновського. / О. Безручко // Сучасне мистецтво. К., 2016. Вип. 12. С. 43–46.
3. Безручко О. Самоаналіз як важливий елемент педагогічного методу О. Довженка. / О. Безручко // Національна ідентичність в мові і культурі: збірник наукових праць / за заг. ред. А. Г. Гудманяна. О. Г. Шостак. К.: Талком, 2017. С. 14–16.
4. Вінграновський М. Рік з Довженком / М. Вінграновський // Вінграновський М. Вибрані твори / М. Вінграновський; [передм. Л. М. Талалая]. К.: Дніпро, 2004. 829 с.
5. Вінграновський М. Вибрані твори: У 3 т. Т. 3 / М. Вінграновський. Тернопіль: Богдан, 2004. 400 с.

6. *Вінграновський М.* Хто і що для мене незалежність / М. Вінграновський // Газета «День». № 159. 2010. Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/hto-i-shcho-dlya-mene-nezalezhnist-ukrayini>
7. *Довженко О.* Твори: В 5 т. Т. 4. Статті, виступи, лекції / О. Довженко. К.: Дніпро, 1984. 352 с.
8. *Іванов В.* Садівничий / В. Іванов // Полум'яне життя: Спогади про Олександра Довженко. К.: Дніпро, 1973. 719 с.
9. *Лазарук М.* Микола Вінграновський. Степовий Сварог. Есе про незабутні мандри Україною з Миколою Вінграновським / М. Лазарук. К.: «Фоліо», 2009. 186 с.
10. Полум'яне життя: спогади про Олександра Довженка: [зб.; ред. і передм. «... Передовсім він сам» Л. Новиченко]. К.: «Дніпро», 1973. 719 с.
11. *Савчак В.* Уроки великого майстра / В. Савчак // Ленінська молодь (Львів). 1978. 11 лютого.
12. *Тримбач С.* «Я плачу сліпими слозами ...» / С. Тримбач // Україна молода. Вип. 157. 26.08.2004. Режим доступу: <http://archive.ndiuv.org.ua/fulltext.html?id=1201>

References

1. *Afonina A.* Rezhyser i poet / A. Afonina // Na ekranakh Ukrainy. 1969. 23 serp. S. 2.
2. *Bezruchko O.* Vytoky tvorchoi diialnosti vydatnoho ukrainskoho kinematohrafista i poeta M. S. Vinhranovskoho. / O. Bezruchko // Suchasne mystetstvo. K., 2016. Vyp. 12. S. 43–46.
3. *Bezruchko O.* Samoanaliz yak vazhlyvyi element pedahohichnoho metodu O. Dovzhenka / O. Bezruchko // Natsionalna identychnist v movi i kulturi: zbirnyk naukovykh prats / za zah. red. A. H. Hudmaniana. O. H. Shostak. K.: Talkom, 2017. S. 14–16.
4. *Vinhranovskiy M.* Rik z Dovzhenkom / M. Vinhranovskiy // Vinhranovskiy M. Vybrani tvory / M. Vinhranovskiy; [peredm. L. M. Talalaia]. K.: Dnipro, 2004. 829 s.
5. *Vinhranovskiy M.* Vybrani tvory: U 3 t. T. 3 / M. Vinhranovskiy. Ternopil: Bohdan, 2004. 400 s.
6. *Vinhranovskiy M.* Khto i shcho dlia mene nezalezhnist / M. Vinhranovskiy // Hazeta «Den». № 159 2010. Rezhym dostupu: <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/hto-i-shcho-dlya-mene-nezalezhnist-ukrayini>
7. *Dovzhenko O.* Tvory: V 5 t. – Т. 4. Statti, vystupy, leksii / O. Dovzhenko. K.: Dnipro, 1984. 352 s.
8. *Ivanov V.* Sadvnychy / V. Ivanov // Polumiane zhyttia. Spohady pro Oleksandra Dovzhenko. K.: Dnipro, 1973. S. 395.
9. *Lazaruk M.* Mykola Vinhranovskiy. Stepovy Svaroh. Ese pro nezabutni mandry Ukrainoiu z Mykoloiu Vinhranovskym / M. Lazaruk. K.: «Folio», 2009. 186 s.
10. Polumiane zhyttia: spohady pro Oleksandra Dovzhenka: [zb.; red. i peredm. «... Peredovsim vin sam» L. Novychenko]. K.: «Dnipro», 1973. 719 s.
11. *Savchak V.* Uroky velykoho maistra / V. Savchak // Leninska molod (Lviv). 1978. 11 liutoho.
12. *Trymbach S.* «Ia plachu slipymy slozamy ...» / S. Trymbach // Ukraina moloda. Vyp. 157. 26.08.2004. Rezhym dostupu: <http://archive.ndiuv.org.ua/fulltext.html?id=1201>

Коляда И. А.

Роль Александра Довженко – педагога в формировании творческой личности Микола Винграновского.

Раскрыто общественно-политические факторы и идейный круг, влияющие на формирование личности будущего шестидесятника, поэта, прозаика, актера, кинорежиссера. Охарактеризованы педагогические подходы О. Довженко при работе с талантливой молодежью. Особое внимание обращено на роль О. Довженко как педагога в становлении личности М. Винграновского, формированию его мировоззрения при обучении в Москве, в выборе жизненных ориентиров и профессиональной деятельности.

Ключевые слова: творческая личность, шестидесятники; духовные ориентиры, педагогический талант, художественно-эстетическая система.

Kolyada I. A.

The Role of Alexander Dovzhenko in the formation of the creative personality of Mykola Vinhranovskiy.

Revealed the socio-political factors and an ideological circle which had an influence on the personality of the future man of the sixties. a poet, a novelist, an actor and a film director formation. The author also described the pedagogical approaches of O. Dovzhenko in working with talented young people. A special attention was paid to the role of O. Dovzhenko as a teacher in the formation of M. Vinogranovskiy's personality and his view of the world while studying in Moscow in choosing his life goals and his professional activities.

Keywords: creative personality, the sixties; spiritual orientations, pedagogical talent, an artistic-aesthetic system.